

VÁCLAV VANĚČEK:
PRAMENY K DĚJINÁM STÁTU A PRÁVA V ČSR

I. část: Do husitského revolučního hnutí.

Praha 1957 (Státní pedagogické nakladatelství), 260 str.

Pro potřeby vysokoškolského studia v oboru historie se stává v poslední době běžnou praxí vydávat základní historické texty ve formě výběrových chrestomatií. Aplikuje se tak u nás praxe sovětská, která však v tomto směru navazuje na starou tradici ruskou (Vladimírskij—Budanov), jež na tomto úseku dosáhla nepopíratelných dobrých výsledků. Vydávání textů tímto způsobem pro naši vysokoškolskou mládež má vedle snahy o plastičtější podání obrazu minulosti i jiný důležitý dosah praktický: s ubývajícím znalostí cizích jazyků zpřístupňují se tu alespoň v paralelním překladu památky, jež jinak by byly zcela mimo sféru možností. Právněhistorická chrestomatie má proti chrestomatii z obecné historie ještě jeden význam další: právní text a právní myšlení minulých dob vysvětlují příslušné instituce zřetelněji než přepis pouhé kroniky nebo jiného pramene neprávního.

Vaněčkova chrestomatie dosahující k době husitské bude jistě vzorem i pro práci na chrestomatii doby pozdější. Je prvním pokusem svého druhu, a proto zkušenosti, jež přináší, jsou značné, i když v dalších vydáních by jistě leccos bylo možno pozměnit a doplnit.

Za neobyčejně významné novum a zásadní přínos je tu třeba pokládat úvody k jednotlivým ukázkám. Protože jde o pomůcku pro vysokoškolské studium, není výklad omezen jen na právní instituce, nýbrž zasazen do širokého toku dějinného vývoje. Při pramenech hojněji vydaných je poukaz na různé edice. Zmíněna je všude základní literatura (výběr je určen hledisky pedagogickými), dovedená do nejnovější doby. Překlady cizojazyčných textů jsou provedeny svědomitě; velmi často jde o překlad autorův, jenž je prvním překladem dotyčného textu vůbec. Otázkou zůstává, zda při použití překladů starších by nebylo bývalo lépe někdy poněkud archaickou češtinu z minulého století alespoň poněkud zmodernisovat. Není bez významu, že vedle pramenů českých jsou v potřebném rozsahu uváděny i prameny pro Slovensko, jež ovšem jsou, pokud jde o zákoníky a nikoli o lokální zápisy konkrétní, zároveň také prameny uherskými. Právní prameny nejsou pojaty úzce, nýbrž zcela správně se přihlíží i k jiným památkám, z nichž však je možno vyvodit závěry pro zřízení společnosti; to platí např. o památkách archeologických (hlava keltského šlechtice, žuráňská mohyla) a uměleckých (výzdoba znojenské kaple).

Úvody k jednotlivým pramenným ukázkám svým významem přesahují charakter pouhých úvodů vysokoškolské pomůcky. V řadě z nich jsou zachyceny dosud jinde nepublikovaná shrnutí závěrů o dotyčném pramenu, instituci nebo vůbec o jeho zařazení v soustavě starého českého práva. Někde autor přináší konkrétní závěry, literární formou vůbec po prvé publikované. To platí zejména o období před vznikem feudálního státu, jehož studium je dosud v počátcích a jemuž nadále bude potřebí nepochybně věnovat větší pozornost. Proto partie o Keltech, Germánech a nejstarších Slovanech u nás jsou v úvodních výkladech k pramenům z celé chrestomatie zvláště zajímavé. Z konkrétních problémů stačí zde poukázat na výklady o kmenové superpozici u Slovanů, vyvozené z Eisnerovy studie o Děvínské Nové Vsi. V dalším staví se autor zatím s rezervou k novým náhledům Vašicovým o mo-

ravském původu nejstarších církevněslovanských památek, neboť bude zřejmě zde nutno vyčkat výsledků diskuse, v níž, jak naši odbornou veřejnost zpravil při svém pobytu v Praze, se chystá vystoupit prof. Andrejev ze Sofie. V nové široké koncepci přemyslovského státu i celoevropských pohledů jsou probrána dekreta Břetislavova (s přihlédnutím k novému olomouckému textu) a nové objevy jsou obsahem rovněž i úvodu k statutům Konráda Oty (zejména srovnání s německým právem). V odporu k názorům Chaloupeckého zastává Vaněček ve své chrestomatii názor, že privilegium Jana Lucemburského bylo jen nikdy neplatícím návrhem. Seřazení základních pramenů českého zemského práva (Majestas, Ordo, Řád) je výsledkem jeho výzkumů z let okolo druhé světové války. Zvláště kodifikačnímu návrhu Karla IV. je věnován obsáhlý úvod, jenž přináší mnoho nového (genese textu, pozdější jeho osudy). Důležitou součástí chrestomatie je podání několika výňatků z polemické literatury na zlomu 14. a 15. století ve sporu o odúmrtě.

Pokud se týče výběru materiálu pro chrestomatii, bylo by bývalo dobře, kdyby obsahovala větší množství dokladů o kolonizaci, jednak vzhledem k její důležitosti, jednak vzhledem k možnosti podat ukázkou právě typických právních institucí feudalismu. Rovněž rozšíření ukázek z Rožmberské knihy (kde jinak vzhledem k její menší srozumitelnosti je vhodně podán komentář k zvláště obtížným částim textu) třeba na úkor pramenů horního práva by bylo neškodilo. Žádoucí by konečně bylo i podání německy psaných textů německého práva v Čechách. Snad by také bylo bývalo možno uvést některý doklad počátků zemských desk, i když těžiště jejich významu je až v epoše pozdější, než jakou je doba tohoto díla.

Vaněčkova chrestomatie s obsáhlými úvody je tedy v jistém smyslu novým typem této vysokoškolské pomůcky. Bylo by žádoucí, aby její pokračování, kde bude moci projevit svou způsobilost mladší generace našich právních historiků, a vůbec i další práce na tomto úseku právněhistorické produkce projevily co nejvyšší úroveň. Jinak ovšem především praxe, na níž nyní je potřeba čekat, ukáže tu další možnosti publikací tohoto druhu.

Vladimír Procházka